

გიორგი ლეონიძე
Giorgi Leonidze

Ketevan Elashvili

Georgia, Tbilisi

Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

**Poetic Synthesis of Words
(Giorgi Leonidze “The Wishing Tree”)**

The word that comes out of the origin, without any pressure, finds its own flow in the artistic thinking. The poetic aesthetics of “The Wishing Tree” can be found in this unusual wording, which Gogla himself, as a child, was able to smell from the morning of spring...

That is why the villagers of Gogla are led to a sense of non-existence today – the life read by sharing the feeling of the word.

On the one hand, it is clear that these words only delight well in the literary field, and on the other hand, they become vague and unspoken.

Key words: Gogla, Wishing Tree, Poetic Aesthetics.

ქეთევან ელაშვილი

საქართველო, თბილისი

შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

**გოგლასეული სიტყვათქმანი
(გიორგი ლეონიძის „ნატვრის ხე“)**

მშობლიური მიწა-წყლიდან სიტყვაც მცენარის მსგავსად აღმოცენდება ხოლმე, მაგრამ შინაგან მეტყველებას მას მხოლოდ სული შემოქმედი შთაბერავს. ამიტომაცაა, რომ სათავიდან წამოსული სიტყვა, ყოველგვარი ზეწოლის გარეშე, მხატვრულ აზროვნებაში თავად პოულობს საკუთარ დინებას. ლექსდალექს ის სრულიად სხვა აღმადრენას თუ გაქანებას იძენს, ხოლო თხრობისას კი – ცდილობს მარტოოდენ ცხოვრების შეუცნობლობის სიმძიმეს მოარგოს სიტყვის სტიქიური ბუნება.

„ნატვრის ხის“ პოეტური ესთეტიკაც სწორედ ამ უჩვეულო სიტყვათთქმანშია საძიებელი, რომელიც თავად გოგლამ, სრულიად ბავშვმა, „გაზაფხლის დილიდან გამონაჟურით შეისურნელა... ლურჯთვალა იებში, ყაყაოგარეულ ჯეჯილებში, გამოვსებულ თავთავებში, შეთქვირებულ ყანებში იპოვა...“ (ლეონიძე 1962: 6).

ეს კი სიტყვათქმნადობის მეტად უჩვეულო მხატვრული რიტუალია – მკვეთრად გამოხატული ფოლკლორული ელფერით, რაც ჩვეულებრივი ნეოლოგიზმების ფარგლებს ერთგვარად სცილდება: ამ გამორჩეულ სიტყვათა შინაგანი ბუნება მხატვრული შესაძლებლობის ველს იმგვარად აფართოებს, რომ სწორედ ამ სიტყვათთქმნას შევყავართ „ნატვრის ხის ჩრდილქვეშ“ (აბზიანიძე 2019: 225-234). ეს გრძნეული ხე კი, თავისთავად და იმავდროულად, პოეტური მაგიის წყალობით, ცას ხსნის, მიწას აპობს, ამ და იმ სამკვიდროს შორის უჩინარ ზღვარს შლის და ერთიან სამყაროდ აქცევს პატარძელს.

ამიტომაც, ცხოვრების ავანსცენაზე გამოხმობილ გოგლას თანასოფლელებს დღეს არარსებულ შეგრძნებამდე მიყვავართ – სიტყვის თანაგანცდით წაკითხული ცხოვრება რომ ჰქვია. ამ დროს თუნდაც მივიწყებული სიტყვა თესლივით კვლავ ღვივდება – ემოციას, ფერს, სურნელს, ინტონაციას იძენს და, რაც მთავარია, გაცოცხლებული სიტყვა მადლს, სიკეთეს თესავს. თუმცაღა, ისიც უნდა გვახსოვდეს, რომ სიტყვითვე ხდება ბოდმისა თუ გესლის ამოფრქვევაც, რომ ეს სიტყვათთქმანი მხოლოდ გოგლას მხატვრულ ველში დანერგილნი ხარობენ ლაღად, სხვაგან კი – ისევ სხივჩამქრალნი და უმეტყველონი ხდებიან.

ეგებ ამიტომაც იყო, რომ „ნატვრის ხის“ დაწერის შემდეგ, თავად გიორგი ლეონიძე შეეცადა სიტყვის შეგრძნების მისტიკურ ლაბირინთში შეეყვანა თავისი მკითხველი, რაც აისახა კიდევ ერთ მრავლისმთქმელ წერილში: „მე სიტყვას ფიზიკურად განვიციდი. ყნოსვით ვიგებ რომელ სიტყვას უდგას სისხლი, რომელია უსისხლო, მომჭკნარი... უნდა დავძინო, რომ ჩემი სიტყვის მთავარი წყარო ჯერ ხალხის ცოცხალი მეტყველებაა და მერე ენა ძველი ძეგლებისა... მაგრამ მთავარი ჩემთვის ხალხის სიტყვაა, ხალხური მეტყველება, იგია ჩემი პოეზიის საზრდო“ (ლეონიძე 1966: 78).

ამასთანავე, ეს საზრდო სიტყვებით აკინძული ცხოვრების უძირო სკვირიდანაა ამოკრეფილი, სხვათა მიერ უდიერად მი-

ტოვებული, მხოლოდ ამგვარი ხედვის პოეტთან იქცა „მუხლად“, „ბედაურ“ და „მამღარ სიტყვად“. და რაც ყველაზე უჩვეულოა, სწორედ „ნატვრის ხეში“, ამ პროზაული ამოთქმის შედეგში, შეძლეს სიტყვებმა პოეტური სრულყოფა, რაც უპირველეს ყოვლისა, სიტყვათქმნადობის^{1*} მისტერიითაა გაცხადებული.

და მაინც, სიტყვათმეტყველების თანდაყოლილი მადლით „ნატვრის ხის“ პერსონაჟთაგან ღვინჯუა გამოირჩევა; „სიტყვის ჭახრაკების მცოდნე... ენადკარგი, ამომრახული სიტყვის კილოს მპოვნელი... არ უყვარდა მაღალ-სამტვერევი სიტყვები და ფეხმოკლე აზრი“^{2**} (ლეონიძე 1962: 118). ღვინჯუა „გლეხურ მჭევრმეტყველებას აფრქვევდა და ამიტომაც მხოლოდ „გულის-ხმისმყოფელი სიტყვებით“ ამინანქრებდა თავის სათქმელს. ის ხომ „ენამოქართულე“ თამადა იყო, რომლის სიტყვაც „ხალხს აძარღვიანებდა“, განსაკუთრებით კი – „ბუდექართველებს“ ხვდებოდათ გულზე მისი ზნეკეთილი სიტყვები. ღვინჯუა იმითაც გამოირჩეოდა, რომ თამადობის მიუხედავად, მას „იმდენად ღვინო კი არა, ნადიმი და ლხინი უყვარდა. ზედმეტი სმა არ იცოდა... მხოლოდ მოწაფებული ყანწის სარდალი იყო“ (ლეონიძე 1962: 120). ღვინჯუსი არ იყოს, გიორგი ლეონიძეც ამგვარად აკვალიანებდა სიტყვებს – ღვინოსდაწაფავებული მხოლოდ სიტყვებით თვრებოდა, მათ არსსა თუ გეზს სასიკეთოდ უცვლიდა და სიტყვის სათნოებას ეწაფებოდა.

1 სიტყვათქმნადობის ენათმეცნიერული აქცენტები კი ამგვარია:

1. თ. კვაჭანტირაძე, „ხმამალიანი“, ქართული ენა და ლიტერატურა, 1984, №4.

2. ბ. ჯორბენაძე, „მუხლადი სიტყვა გიორგი ლეონიძისა“. წიგნში: ბალავარი მწერლობისა, 1987.

3. ე. კოშორიძემ „ნატვრის ხეს“ (ბიბლიოთეკა ბავშვებისათვის) დაურთო განმარტებითი ლექსიკონი – საკმაოდ ვრცელი წინათქმით. ამავე ავტორს აქვს მეორე ნაშრომიც – „კვლავ გიორგი ლეონიძის ლექსიკონის საკითხისათვის“, გიორგი ლეონიძის ხსოვნისადმი მიძღვნილი IV და V რესპ. სამეცნიერო კონფერენციის მასალები, 2005.

4. ა. არაბული, „მადლი ვაჟას გზადალოცვილი პოეტის სიტყვისა“, „გიორგი ლეონიძე – 120“, საიუბილეო კრებული, 2020.

და ბოლოს, თავად გიორგი ლეონიძის „ნამცვრევი“, 2000. ფრიად მნიშვნელოვანია ავტორისეული მინაწერი: „წვრილმანი შენიშვნები დაკვირვებანი და მასალები; ქვემოწარმოდგენილი ჩემი მასალები სხვადასხვა დროს შეგროვილი და ჩაწერილი, ცხადია, არ იძლევა ადრეული საკითხების ამომწურავ განმარტებებს. იგი უფრო ნედლი მასალაა...“

2 ნაშრომში ციტირებისას, ზოგჯერ მცირედი ინტერპრეტაციებია – ქ.ე.

თუმცა ისიც კარგად იცოდა, რომ ამქვეყნად „გულგამომხრავი სიტყვებიც“ არსებობდა, რომელთაც „ნატვრის ხის“ მკვიდრთაგან ერთ-ერთი – „ენიდან შხამის მდენელი“ (ლეონიძე 1962: 53) ხვედია წარმოსთქვამდა. მიზეზი კი მარტივი იყო – უსიყვარულობის მიმღე სენით შეპყრობა; „არავინ უყვარდა ხვედიას. მით უფრო ჩიტები. ჩიტებზე მეტად ბავშვები სძულდა“ (ლეონიძე 1962: 54). ამიტომაც მოუძებნა ავტორმა მას ყველაზე ზუსტი სახელდება – „აღმართი კაცი“. ამღვრეული ცხოვრების ქარბორბალამ აქცია ის „გულღორდიანად“, „ჩადრუბლურად“... ზემოჩამოთვლილი სიტყვათთქმანი ხვედიას შემთხვევაში, იმგვარად თვითკმარნი არიან, რომ სრულიად ესიტყვებიან – ცხოვრებაზე ძლიერ დამდურებულ, სიკეთის უარმყოფელ „ღამურა კაცს“.

საგულისხმოა ისიც, რომ „სიტყვის ერთი მოსმით“ შექმნილი, არაერთი პორტრეტი „ნატვრის ხის“ საკულტო ალბომიდან – დღემდე ინარჩუნებს მხატვრულ ცხოველმყოფელობას. რისი მეტყველი ილუსტრაციაა, თუნდაც იმ უჩვეულო სიტყვათა თანწყობა, რომელთაც იტვირთეს ფუფალას ცხოვრების გამოტოვებული, ცარიელი ფურცლების ბედისწერა: „არსაფერისად ეცვა“, „გულზე ეკალდასხმული იყო“, „თავმორეული“, „მინაცრებული...“ განა, მარტოსულობის, უთვისტომობის მთელი ტრაგიზმი არაა გადმოცემული „წამიეთის“ ამ ცხოვრებაში – სიტყვათწარმოქმნის ესთეტიკით რომაა შენიღბული...

საერთოდ, ერთ სიტყვაში გამოკვეთილი სახე-ხასიათების საოცარი სიმკვეთრეა „ნატვრიც ხეში“. მაგალითისათვის – ჭამპურას „ყანწიანობაც“ კმარა, რომელიც ღვინჯუასაგან სრულიად განსხვავებული „მელხინე“ იყო. რაღაც ნიშნით მას დიაკვანი ელეფთერი ენათესავებოდა – „ღვინის კაცი“, იგივე „ლხინიკო“, რომელიც „სულის კაცობამდე“ (ლეონიძე 1962: 14) ვერ ამალდა. არადა, „სულის კაცობის“ მთელი მადლი უსაშველო სილატაკის მიუხედავად, „თავისივე შეთხზული ოცნებების“ ლაბირინთში გამომწყვდეულ ელიოზს ჰქონდა. ის სულის ისეთ სისავსეს გრძნობდა, რომ მარადიული სასწაულის მომლოდინე თავადაც ხედქცეული – „გახევებული“ გაეცალა წუთისოფელს, „ოცნების ხეს შეეწირა“ (ლეონიძე 1962: 17), რომელიც დღემდე ბუნებრივად სხივმფენია, რადგან ელიოზისა თუ მის თანამესულეთა „პო-

ეტური თვალთ, პოეტური გულით და დიდი ოცნებითაა განსხივოსნებული...“ (ლეონიძე 1962: 17).

ასეთივე სულსაწიერისა იყო მარიტაც, ისიც უღმერთოდ შეწირული... არადა, მარიტა ხომ „მზისნაბადები... მზისობა იყო... დიმცისკროვანი ყვავილი... თითქოსდა მზეს ჩამოვარდნოდა, როგორც ბროწეულის ყვავილი...“ (ლეონიძე 1962: 242). სწორედ მზისადარი მშვენიერება ექცა მარიტას საბედისწეროდ, რადგან სულიერების ამ „წიგნის“ წამკითხავნი ნაკლებად იყვნენ გოგლას ყრმობისდროინდელ პატარმულში და ამიტომაც, ასე დაუნდობლად გაწირა მთელმა სოფელმა მარიტა... სამწუხაროდ, მათ ვერც ჩორეხის – „უღვაწი კაცის სულის ჭაღარა ყვავილი“ (ლეონიძე 1962: 288) შეიცნეს...

აღბათ, ასეთ დროს „ასაღამურდება“ ხოლმე; მზის ჩასვლის შემდეგ დაბინდებამ, მზის მიძნებამ ერთ მრავლისმეტყველ სიტყვას შეაფარა თავი, რომელიც არა მარტო ფუფალას „ღრუბლიან ცხოვრებას“ ესიტყვება, არამედ „ნატურის ხის“ იმ დიდ სამკვიდროს, სადაც სევდის გაუსაძლისი ტკივილი ზეობს. ასეთ დროს სიტყვა თუ გადაარჩენს კაცს, მით უფრო „საალერსო სიტყვათა“ სიუხვე და „ტკბილქართულობის“ უებრო სიკეთე, რომელიც დეიდა მაიკოს გულისსიტყვათაგან მოედინებოდა. ეს „მდედრული სიტბო“ კი დღეს რატომღაც დაიშრიტა, რადგან „დაყრუვდნენ, მოკვდნენ, გადაშენდნენ ეს სიტყვები... უამსიტყვებოდ გავიძარცვენი, გვცივა... გახევდა ჩვენი გული (ლეონიძე 1962: 176). ეს კი თავის მხრივ – სულსაწიერის „ჩაქრობას“ მოასწავებს.

ეგებ ამიტომაც შეეცადა გიორგი ლეონიძე, რომ შეექმნა „ნატურის ხე“ (ლეონიძე 1962) – უჩვეულო სიტყვათთქმანით „მსხმოიარე“, რათა მერე თავადაც ამ სიტყვათა ჩრდილქვეშ განაპირებულიყო...

P. S. სიტყვათთქმანი ბოლომდე ძირავს მკითხველს მხატვრულ ლაბირინთში და ამიტომაც შენგანაც ითხოვს პოეტურ ამოთქმას. მცირედი ამონარიდი სიტყვათა ჩემული შეცნობიდან – ქ.ე.

1. ალ-ავარდნილი ვარდები (ლეონიძე 1962: 7) – სისხლისვერობა, რომლის ცეცხლი, სურნელი და გზნება ცას წვდებოდა;

2. დაყანებული მინდვრები (ლეონიძე 1962: 7) – ნაყოფიერების ცეცხლ-წაკიდებული მინდვრები;

3. დაისფერებული ზვირთები (ლეონიძე 1962: 7) – მისტიკური, უძირო, შეუცნობელი, სილურჯეში ჩავარდნილი აგიზგიზებული მზე – „წინააღმდეგობათა ჰარმონია“;

4. ცისკარი რომ აციალდებოდა (ლეონიძე 1962: 26) – ცისკრის ვარს-კვლავით გაპობილი ღამისეული ცა – ნათლის დაბადება;

5. არსაფერისად ეცვა (ლეონიძე 1962: 30) – ფერი ცხოვრების იმპულსია, სიცოცხლის ვიბრაცია; არსაფერისობა – ფერთა ჩაქრობა, ფერებისგან დაცლა;

6. სიცოცხლიე წამითია (ლეონიძე 1962: 35) – ამქვეყნიური ცხოვრების ხანმოკლეობის მრავლისმეტყველი „წაკითხვა“.

7. მზე ჩადიოდა, ასაღამურდა (ლეონიძე 1962: 43) – მზის ჩასვლის შემდეგ დაბინდებამ, მზის მიძინებამ გოგლასთან ერთ მრავლისმთქმელ სიტყვას შეაფარა თავი.

დამოწმებანი:

აზიანიძე 2019: აზიანიძე ზ. „ნატვრის ხის ჩრდილქვეშ“. წგნ-ში: *ქართულ ოლიმპზე და მის ირგვლივ*. თბილისი: გამომცემლობა „ინტელექტი“, 2019.

არაბული 2019: არაბული ა. „მადლი ვაჟას გზადალოცვილი პოეტის სიტყვებსა“. *გიორგი ლეონიძე – 120. საიუბილეო კრებული*. თბილისი: გამომცემლობა „სვეტი“, 2019.

კვაჭანტირაძე 1984: კვაჭანტირაძე თ. „ხმამალიანი“. *ქართული ენა და ლიტერატურა*. 1984, №4.

კოშორიძე 2005: კოშორიძე მ. „კვლავ გიორგი ლეონიძის ლექსიკის საკითხისათვის“. *გიორგი ლეონიძის ხსოვნისადმი მიძღვნილი IV და V რესპ. სამეცნიერო კონფერენციის მასალები*. თბილისი: 2005.

კოშორიძე 2008: კოშორიძე მ. „ნატვრის ხის“ განმარტებითი ლექსიკონი და წინათქმა. *გიორგი ლეონიძე, ნატვრის ხე, პოეზია, პროზა, ბიბლიოთეკა ბავშვებისათვის*. თბილისი: გამომცემლობა „ნაკადული“, 2008.

ლეონიძე 1962: ლეონიძე გ. *ნატვრის ხე*. თბილისი: გამომცემლობა „ნაკადული“, 1962.

ლეონიძე 1966: ლეონიძე გ. *„ვნახოთ, დაღვინდეს მაჭარი!“*. ჟურნ. ცისკარი, №1, 1966.

ლეონიძე 2000: ლეონიძე გ. *ნამცვრევი*. თბილისი: გამომცემლობა „ინტელექტი“, 2000.

ჯორბენაძე 1987: ჯორბენაძე ბ. „მუხლადი სიტყვა გიორგი ლეონიძის“. წიგნში: *ბალავარი მწერლობისა*. თბილისი: გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, 1987.